

Rapportage Internationale competenties in het curriculum – Mechanologie, Hogeschool Vlaanderen¹

INLEIDING

De opleiding nam deel aan een tweedelig zero-assessment wat betreft internationale competenties in het curriculum zoals uitgewerkt in het OOF 2011/27-project.² Dit rapport bevat de resultaten van een bevraging van de docenten uit de opleiding Mechanologie rond de integratie van internationale competenties enerzijds en een bevraging van de opleidingsleiding van Mechanologie wat betreft curriculumaspecten die de afzonderlijke opleidingsonderdelen overstijgen..

1. Situering internationale competenties (ICOMs)

Onder internationale competenties verstaan we hier: *“Het geheel van competenties die geactiveerd worden door internationale onderwijsarrangementen”*, zoals bijv. mobiliteit of een internationale week in de opleiding. Deze uitgangsvraag vormt de basis van het ontwikkelde holistisch kader van internationale competenties, waarbij rekening werd gehouden met die competenties die niet per se uniek zijn voor internationale leerervaringen, maar zeker wel van belang zijn voor het inrichten van bijv. langdurige mobiliteit. Het kan dus zijn dat deze ICOMs evenzeer geactiveerd worden door andere educatieve activiteiten. Het project identificeerde, via een uitgebreide literatuurstudie en consultatie van internationale experts, vijf internationale competentievelden: persoonlijke groei, interculturele competentie, vreemde taalvaardigheid, global engagement en internationale vakkennis (internationale

¹ Het betreft hier een fictieve opleiding, maar de bevraging en de resultaten ervan zijn wel het product van een onderzoek met de ICOM opleidingsinstrumenten dat heeft plaatsgevonden in een opleiding aan een hogeschool in Vlaanderen.

² Voor meer informatie over het ICOM-project: www.internationalecompetenties.be

inhoudsspecifieke competenties)³. Deze velden werden verder uitgewerkt in een lijst van concrete competenties (zie bijlage 2).

2. De opleidingsbevragingen Mechanologie

2.1. Bevraging docenten

De docenten werden vier vragen gesteld over de internationale competenties waaronder we vreemde taalvaardigheid, interculturele competentie, internationale maatschappelijke betrokkenheid (global engagement), persoonlijke groei en internationale vakkennis verstaan. Deze vragen waren:

- Vindt u de ontwikkeling van deze competentie belangrijk voor studenten van uw opleiding, gezien hun latere werkveld?
- In het vak/de vakken die ik doceer is deze competentie een expliciet leerdoel.
- In het vak/de vakken die ik doceer wordt de ontwikkeling van deze competentie bij studenten geëvalueerd.
- In het vak/de vakken die ik doceer, ondersteunen de werkvormen en leeractiviteiten de evolutie van studenten op deze competentie.

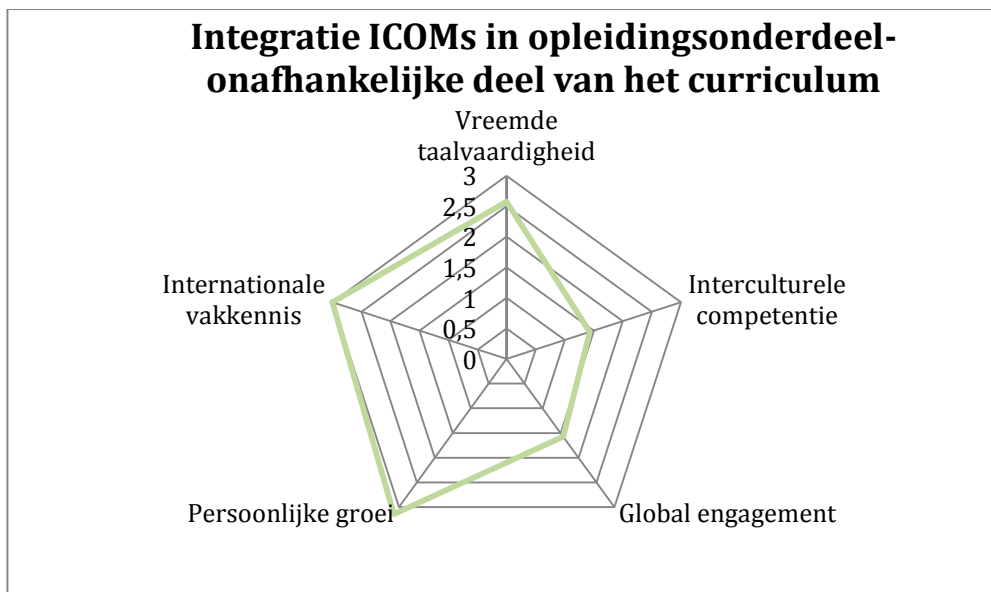
De vragenlijst werd digitaal voorgelegd aan de docenten die in 2012-2013 titularis zijn van een vak binnen de opleiding Mechanologie. De enquête werd volledig ingevuld door 27 titularissen. De survey werd ingevuld op een opleidingsvergadering in het voorjaar van 2013.

2.2. Bevraging opleidingsleiding Mechanologie

Enkele resultaten die we in het rapport bespreken komen uit een bevraging van de opleidingscommissie van de opleiding 'Mechanologie' over de integratie van de ICOMs voor dat deel van het curriculum dat niet gebonden is aan OPO's (opleidingsvisie en -profiel, leerlijn, informele activiteiten, reflectie, feedback en evaluatie). Ook polsten we bij hen naar het draagvlak bij docenten voor de verschillende internationale competenties.

Onderstaand spinnendiagram geeft de resultaten van deze bevraging over de integratie van de ICOMs visueel weer voor opleidingsonderdeel-overstijgende aspecten van het curriculum.

³ Hindrix, K., Joris, M., Korevaar, K., & Simons, J. (2013). Een set van internationale competenties. In: Flanders Knowledge Area vzw. (2013). *Handboek Internationalisering*. Online: <http://www.handboek-internationalisering.be/nl/een-set-van-internationale-competenties/>

Figuur 2.2.1 de integratie van de internationale competenties in de opleidingsonderdeel-onafhankelijke aspecten van de Mechanologie-opleiding volgens de opleidingscommissie

Persoonlijke groei en vreemde taalvaardigheid zijn de sterkst geïntegreerde generieke ICOMs in dit deel van het curriculum van de opleiding Mechanologie volgens de opleidingsleiding. De interculturele competentie en global engagement komen minder aan bod en op een meer toevallige wijze dan de twee andere generieke competenties.

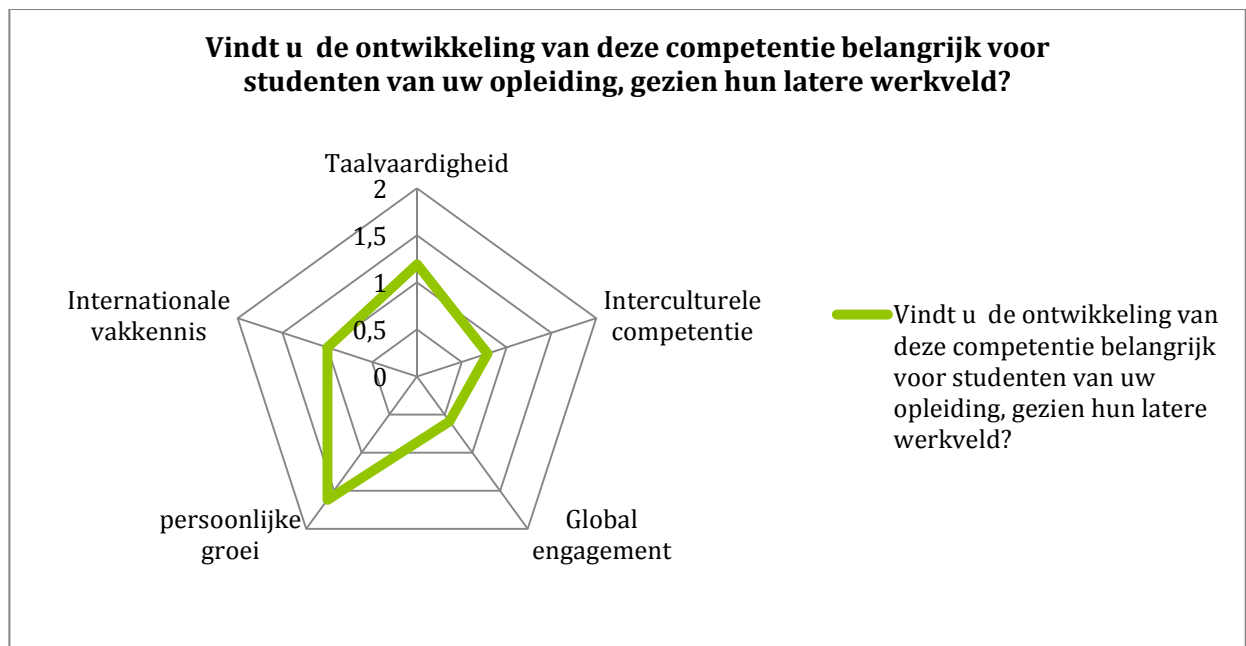
De opleiding doet inspanningen om de internationale dimensie van de beroepsspecifieke kennis en vaardigheden (internationale vakkennis/international disciplinary learning) te versterken: de docenten worden aangemoedigd om internationale ontwikkelingen in hun vakgebied op te volgen en studenten krijgen de kans om hun competenties te ontwikkelen in verschillende culturele contexten.

In wat volgt, diepen we deze resultaten verder uit voor de verschillende bevraagde aspecten: het draagvlak bij de docenten, de opleidingsvisie en het opleidingsprofiel, informele activiteiten, de leerlijnen voor deze competenties en tenslotte reflectie en feedback.

3. Resultaten bevragingen

3.1. Het draagvlak voor internationale competenties bij docenten uit de opleiding Mechanologie

Hier vindt u eerst het draagvlak voor de internationale competenties binnen het Mechanologie-team volgens de docenten. De gemiddelden van de eerste vraag kunnen variëren van 0 (niet belangrijk) t/m 2 (essentieel voor onze afgestudeerden), de andere drie vragen kunnen variëren van 0 (nee) t/m 1 (ja).

Figuur 3.1.1: het belang dat docenten MECHANOLOGIE hechten aan verschillende internationale competenties. De scores vatten samen hoe de docenten het belang inschatten van de competenties die onder de vijf deelgebieden vallen (zoals persoonlijke groei, internationale betrokkenheid...). Een score van 2 betekent 'deze competentie is essentieel voor onze afgestudeerden', 1 betekent 'belangrijk voor onze afgestudeerden', 0 betekent 'onbelangrijk voor onze afgestudeerden'.

Meer dan de helft van de docenten vindt een tekst geschreven in een andere taal begrijpen noodzakelijk voor de studenten en een tekst schrijven in een andere taal en een vreemde taal spreken wenselijk, maar niet essentieel.

Veel docenten vinden persoonlijke groei essentieel voor de afgestudeerden van de opleiding. Alle competenties binnen persoonlijke groei worden door minstens de helft van het docententeam als noodzakelijk voor hun studenten geacht, met als toppers zelfstandig functioneren, samenwerken en netwerken, zelfvertrouwen hebben en zich flexibel opstellen.

Een groot deel van de componenten van de interculturele competentie wordt door ongeveer de helft van het docententeam wenselijk geacht voor de afgestudeerden.

Minstens de helft van de docenten vindt culturele flexibiliteit, culturele veerkracht, culturele ontvankelijkheid, culturele communicatieve competentie en culturele conflicthantering wenselijk voor de studenten gezien hun latere werkveld. Geen enkele component van de interculturele competentie werd door de helft van de docenten als noodzakelijk voor hun studenten bevonden. Een derde vindt wel de culturele relationele competentie noodzakelijk voor de studenten gezien hun latere werkveld.

Global engagement wordt door de grootste groep docenten wenselijk en door een bijna even groot aantal docenten niet wenselijk gevonden. Minstens de helft van de docenten vindt 'zich internationaal oriënteren' en 'maatschappelijke betrokkenheid tonen' wenselijk voor de student gezien hun latere werkveld. Een eigen mening uiten over maatschappelijke en internationale onderwerpen en maatschappelijke betrokkenheid tonen, vindt telkens één docent noodzakelijk.

Zijn vakgebied in een internationale context kunnen plaatsen wordt door zeventien docenten van de zevenentwintig wenselijk geacht de opleiding Mechanologie.

De opleidingsleiding schat het draagvlak in haar team anders in. Het draagvlak voor vreemde taalvaardigheid wordt het sterkst ingeschat. Verder vinden volgens hen slechts enkele docenten persoonlijke groei belangrijk en weinig tot geen docenten vinden de overige ICOMs belangrijk.

3.2. ICOMs in de visie en het opleidingsprofiel

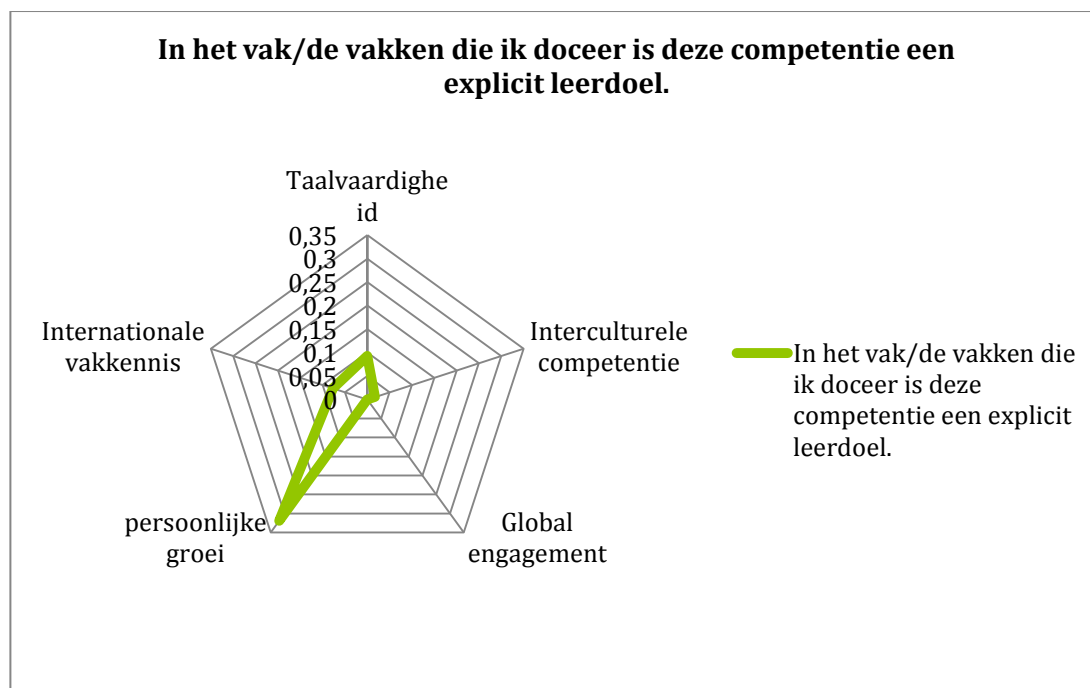
Vreemde taalvaardigheid en persoonlijke groei zijn het sterkst geïntegreerd in de opleidingsvisie en het opleidingsprofiel van de opleiding Mechanologie. Persoonlijke groei wordt impliciet of in beperkte mate vermeld terwijl het expliciet als essentieel element in het opleidingsprofiel is opgenomen. De visie vermeldt duidelijk vreemde taalvaardigheid en het staat als essentieel element in het opleidingsprofiel ingeschreven. In de visie wordt op geen enkele manier verwezen naar global engagement en in het opleidingsprofiel komt dit impliciet aan bod. De interculturele competentie maakt op geen enkele wijze deel uit van de opleidingsvisie, noch het opleidingsprofiel.

3.3. Integratie ICOMs in de opleidingsactiviteiten

In dit onderdeel bespreken we de integratie van de ICOMs in de opleidingsactiviteiten. Hieronder verstaan we in dit rapport : de internationale competenties als expliciet leerdoel, werkvormen en activiteiten die de evolutie van internationale competenties ondersteunen en extra-curriculaire activiteiten rond internationale competenties (als aspect van het informeel curriculum).

3.3.1. ICOMs als expliciet leerdoel

Als gekeken wordt naar de bevraging van docenten, blijkt dat persoonlijke groei door een groot deel van de docenten als leerdoel wordt gesteld in hun onderwijspraktijk. Vreemde taalvaardigheid en internationale vakkennis wordt zelden en interculturele competentie en global engagement zeer zelden als leerdoel gesteld. Het spinnendiagram geeft dit visueel weer.

Figuur 3.3.1.1 Internationale competenties als leerdoelen in de opleiding MECHANOLOGIE. De cijfers zijn een gemiddelde voor alle docenten voor alle competenties die vallen onder de vijf deelgebieden. Een score van 1 betekent 'in het vak/de vakken die ik doceer is deze competentie een expliciet leerdoel', een score van 0 betekent dat dit niet het geval is.

Voor vreemde taalvaardigheid wordt 'een tekst in een andere taal begrijpen' eenmaal en 'een gesproken tekst in een vreemde taal kunnen begrijpen' zesmaal als expliciet leerdoel aangegeven binnen de OPO('s⁴).

Wat persoonlijke groei betreft, komen vooral de competenties 'zelfstandig functioneren', 'samenwerken en netwerken' en 'zelfvertrouwen hebben' als expliciete leerdoelen aan bod (minstens 10 docenten geven dit telkens aan). Het minst komen 'andere perspectieven onderzoeken' en 'een duidelijk toekomstbeeld hebben' als expliciete leerdoelen binnen het ICOM-veld persoonlijke groei aan bod.

Binnen de interculturele competentie geeft telkens één docent aan dat culturele ontvankelijkheid, de culturele relationele competentie en de culturele communicatieve competentie een expliciet leerdoel is. Ook vermeldt één docent dat 'zijn vakgebied in een internationale context plaatsen' als expliciet leerdoel in zijn OPO(s) aan bod komt.

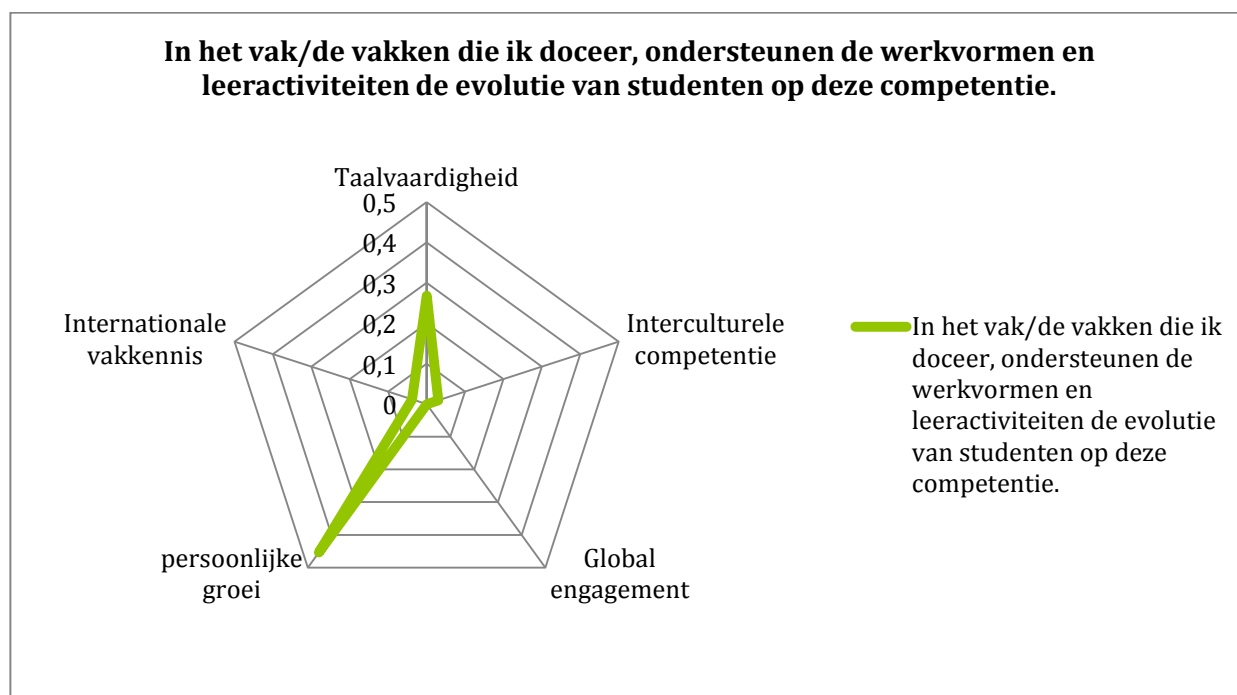
Geen enkel expliciet leerdoel binnen het ICOM-veld global engagement komt aan bod.

3.3.2. Werkvormen en leeractiviteiten

Een groot deel van de docenten integreert werkvormen en leeractiviteiten, die de persoonlijke groei van studenten stimuleren, in hun onderwijspraktijk. Omtrent vreemde taalvaardigheid worden door iets meer dan de helft van de docenten leeractiviteiten georganiseerd. Zelden tot

⁴ We kunnen uit de bevraging niet vaststellen of uitspraken van individuele docenten gaan over één OPO of meerdere OPO's waarin zij lesgeven.

nooit ontwerpen docenten van de opleiding Mechanologie leeractiviteiten die de internationale vakkennis, de interculturele competentie en global engagement stimuleren bij studenten. Het spinnendiagram hieronder geeft de resultaten op dit vlak visueel weer.

Figuur 3.3.2.1 Het gebruik van werkvormen en leeractiviteiten die de ontwikkeling van internationale competenties bevorderen binnen Mechanologie. De cijfers zijn een gemiddelde voor alle docenten voor alle competenties die vallen onder de vijf deelgebieden. Een score van 1 betekent 'in het vak/de vakken die ik doceer, ondersteunen de werkvormen en leeractiviteiten de evolutie van de studenten op deze competentie', een score van 0 betekent dat dit niet het geval is.

Het beeld voor de afzonderlijke competenties binnen de velden hier stemt eerst en vooral overeen met de resultaten van de integratie van de internationale competenties als expliciet leerdoel hierboven beschreven. Voor persoonlijke groei blijken er bovendien twee lectoren activiteiten te organiseren in hun OPO('s) waarmee 'zich flexibel opstellen', 'creativiteit' en 'zich handhaven in stressvolle situaties' gestimuleerd worden. Voor de interculturele competentie geeft één lector nu ook aan werkvormen en leeractiviteiten te integreren in zijn les(sen) die culturele veerkracht en culturele conflicthantering bij studenten stimuleren. Twee lectoren geven aan dat ze leeractiviteiten in hun OPO's ontwerpen die de studenten ondersteunen in de ontwikkeling van het schrijven van een tekst in een andere taal en in het spreken van een vreemde taal.

3.3.3. Extra-curriculaire activiteiten

De opleidingscommissie van Mechanologie geeft aan dat de opleiding in één of twee opleidingsjaren een aantal activiteiten buiten de opleidingsonderdelen organiseert die persoonlijke groei, interculturele competentie, vreemde taalvaardigheid en global engagement stimuleren.

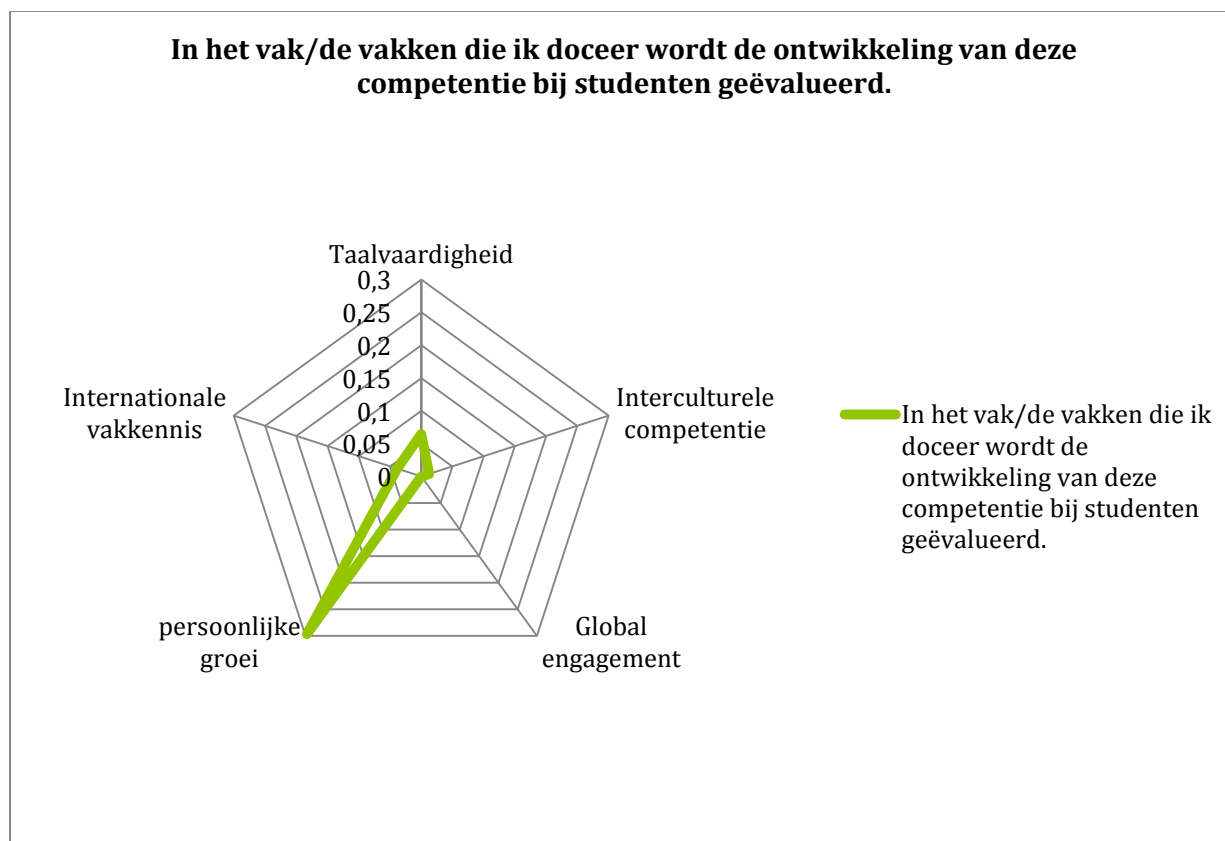
3.4. Leerlijnen op het vlak van de ICOMs

Volgens de opleidingscommissie van de opleiding Mechanologie komt persoonlijke groei in alle opleidingsjaren aan bod en is er een duidelijke leerlijn. Vreemde taalvaardigheid komt in meerdere opleidingsjaren eerder toevallig aan bod, maar is niet vertaald in een leerlijn. Dit geldt ook voor global engagement. Voor de interculturele competentie is er in het opleidingsprogramma geen leerlijn voorzien.

3.5. Reflectie en feedback

Volgens de opleidingsleiding komt reflectie op persoonlijke groei in één of twee opleidingsjaren aan bod. Feedback hierop wordt structureel in alle opleidingsjaren ingebouwd. Studenten reflecteren in hun opleiding af en toe over hun ontwikkeling op het gebied van de interculturele competentie, maar feedback krijgen ze niet. Ze reflecteren in hun opleiding niet over hun vreemde taalvaardigheid maar ze krijgen wel af en toe feedback hierop. Voor de ICOM global engagement zijn er noch momenten van reflectie noch van feedback op hun ontwikkeling voor deze ICOM voorzien in het programma van Mechanologie.

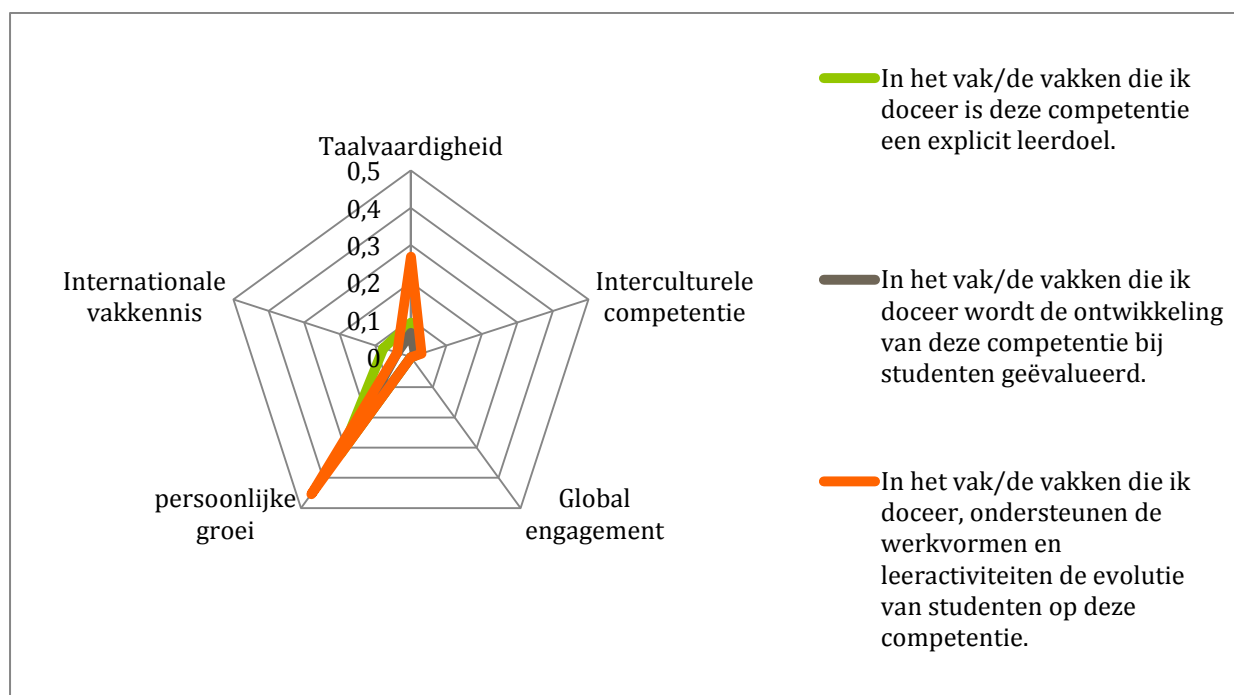
3.6. Evaluatie van ICOMs in de opleidingsonderdelen

Figuur 3.6.1 De evaluatie van internationale competenties binnen Mechanologie. De cijfers zijn een gemiddelde voor alle docenten voor alle competenties die vallen onder de vijf deelgebieden. Een score van 1 betekent 'in het vak/de vakken die ik doceer wordt de ontwikkeling van deze competentie geëvalueerd', een score van 0 betekent dat dit niet het geval is.

Voor de evaluatie van de ICOMs in de opleidingsonderdelen van de docenten zien we een gelijkaardig beeld als bij het stellen van leerdoelen omtrent ICOMs: persoonlijke groei wordt door een groot deel van de docenten geëvalueerd. Hier gaat het vooral om de competenties die als expliciet leerdoel zijn vermeld (zie punt 3.2.2: zelfstandig functioneren, samenwerken en netwerken en zelfvertrouwen), maar ook creativiteit, flexibiliteit en zich handhaven in stressvolle situaties. Vreemde taalvaardigheid en internationale vakkennis worden zelden en interculturele competentie en global engagement zeer zelden geëvalueerd.

Om de antwoorden van de docenten voor de drie aspecten (ICOMs als expliciet leerdoel, werkvormen en leeractiviteiten en de evaluatie van ICOMs) visueel te kunnen vergelijken, presenteren we hieronder de data op deze vraagitems in één spinnendiagram.

Figuur 3.6.2 De internationale competenties als expliciete leerdoelen, het gebruik van werkvormen en leeractiviteiten die de ontwikkeling van internationale competenties bevorderen en de evaluatie van internationale competenties binnen de opleiding Mechanologie. De cijfers zijn een gemiddelde voor alle docenten voor alle competenties die vallen onder de vijf deelgebieden. Een score van 1 betekent 'in het vak/de vakken die ik doceer wordt de ontwikkeling van deze competentie geëvalueerd', een score van 0 betekent dat dit niet het geval is.

CONCLUSIE

In deze paragraaf presenteren we enkele conclusies uit deze bevestigingen en suggereren we vragen en acties naar verdere integratie van internationalisering in het curriculum.

Ten eerste stellen we een verschil vast tussen het inschatten van het draagvlak bij de docenten door de opleidingsleiding van Mechanologie enerzijds en het draagvlak zoals we uit de bevestiging van de docenten van Mechanologie zelf afleiden anderzijds. Deze bevestiging helpt de opleiding dan ook om nauwkeuriger in te schalen hoe sterk het draagvlak bij de docenten is voor internationale competenties in hun opleiding. Internationalisering van het curriculum begint immers bij het expliciteren van welke internationale competenties belangrijk zijn voor het latere beroep en waar dus bijgevolg in de opleiding aan gewerkt moet worden. Op basis hiervan kunnen de internationale leeruitkomsten gespecificeerd en geformuleerd worden naar de specifieke opleiding Mechanologie toe. Dit is een proces van het hele team (Nuffic, 2013).

Voor de internationale competenties die wenselijk of noodzakelijk worden gevonden voor de opleiding wordt er niet altijd expliciet rond gewerkt in de opleiding (expliciete leerdoelen in OPO's, leeractiviteiten en evaluatie). Hier lijkt nog ruimte voor verbetering gezien het draagvlak dat er in het team bestaat.

Voor heel wat internationale competenties buiten persoonlijke groei is er tegelijk ook een beperkt draagvlak in het docententeam. In welke mate is er hierover binnen het opleidingsteam vorming en debat nodig om de relevantie van deze competenties grondig in te schatten voor het beroep van deze studenten?

Enkele lectoren geven voor sommige internationale competenties aan dat ze expliciete leerdoelen formuleren en leeractiviteiten organiseren die deze stimuleren bij studenten. Om internationalisering in het curriculum uit te bouwen zou het interessant kunnen zijn om deze docenten een meer leidinggevende rol te geven vanuit hun ervaring (en mogelijks interesse) in het proces van internationalisering van het curriculum voor de betreffende internationale competenties.

Een andere vraag die zich vervolgens aandient, is de vraag naar de functie van internationale mobiliteitsmogelijkheden in het curriculum. Hoe passen zij in de leerlijn van de internationale competenties in de curricula van Mechanologie?

De evaluatie van de internationale competenties is overal zeer beperkt aanwezig in de opleiding. Men gaat erg weinig na in welke mate studenten internationale competenties verworven hebben, behalve voor persoonlijke groei. Hiermee samenhangend suggereren we de rol van reflectie over en feedback in overweging te nemen in functie van de ontwikkeling en de evaluatie van deze ontwikkeling van deze internationale competenties.⁵

⁵ Zie ook de opmerkingen van Betty Leask in dit verband: *"In an internationalised curriculum it is important to specifically provide feedback on and assess student achievement of clearly defined international and intercultural learning goals."* (Leask, 2012, p. ").

De beroepsspecifieke internationale competentie, internationale vakkennis of international disciplinary learning, is in dit onderzoek beperkt onderzocht.

Zeventien van de zevenentwintig docenten geven aan dat dit wenselijk is voor het latere beroep. Er wordt echter zeer weinig rond gewerkt in de opleiding. Het gaat hier over de kern van internationalisering:

- zijn vakgebied in een internationale context kunnen plaatsen
- de cultuurgebondenheid van zijn discipline zien
- kennis hebben van de beroepsuitoefening in andere landen
- internationale organisaties relevant voor de discipline kennen

Het lijkt ons zinvol voor het internationaliseren van de curricula van Mechanologie om met het opleidingsteam te werken rond deze internationale competentie, eerst op hun eigen niveau om hier later mee aan de slag te gaan met de studenten rond vragen zoals: wat betekent ons vak in een internationale context? Wat zijn de culturele fundamenteën van onze discipline en ons beroep? Hoe krijgt ons vak en ons beroep vorm in andere nationale en culturele contexten? *“An important part of the process of internationalisation of the curriculum is to think beyond dominant paradigms, to explore emerging paradigms and imagine new possibilities and new ways of thinking and doing. ... Thus, academic staff are themselves culturally bound by their own disciplinary training and thinking.”* (Leask, 2012, p. 3).

Referenties en verdere informatie voor curriculumontwikkeling

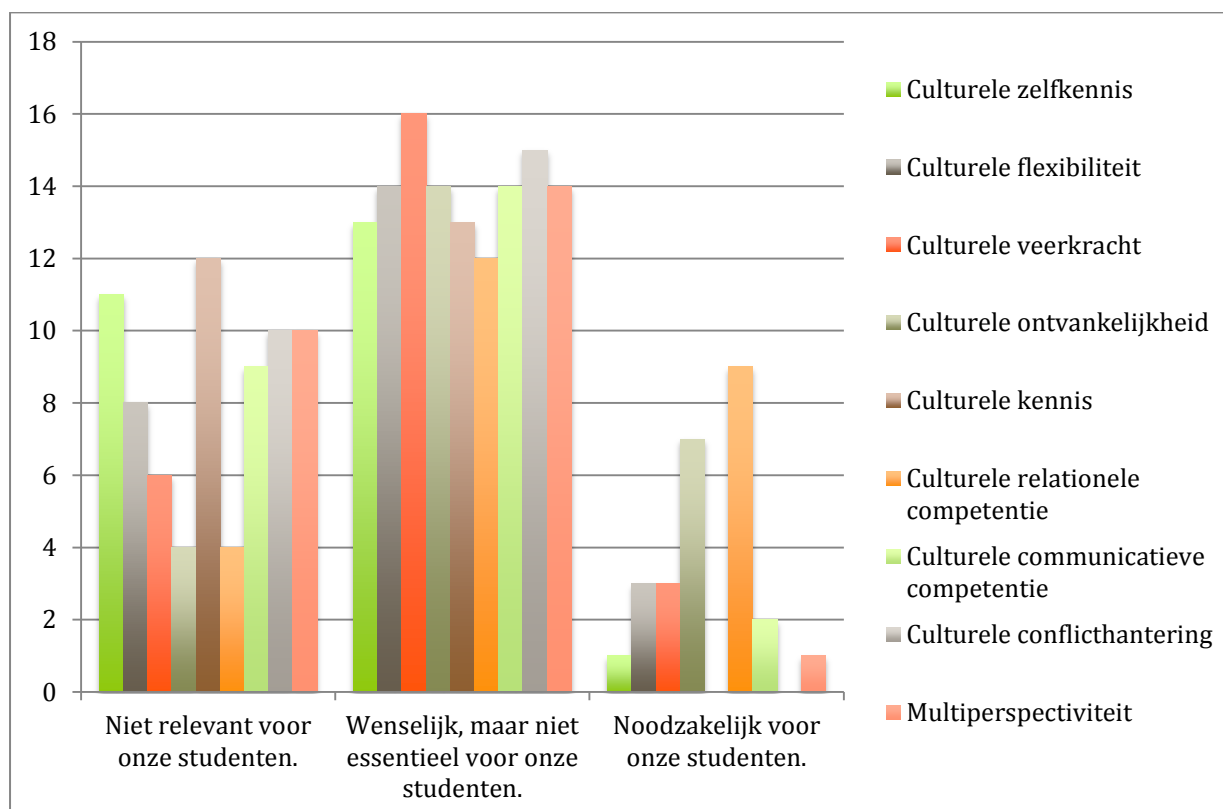
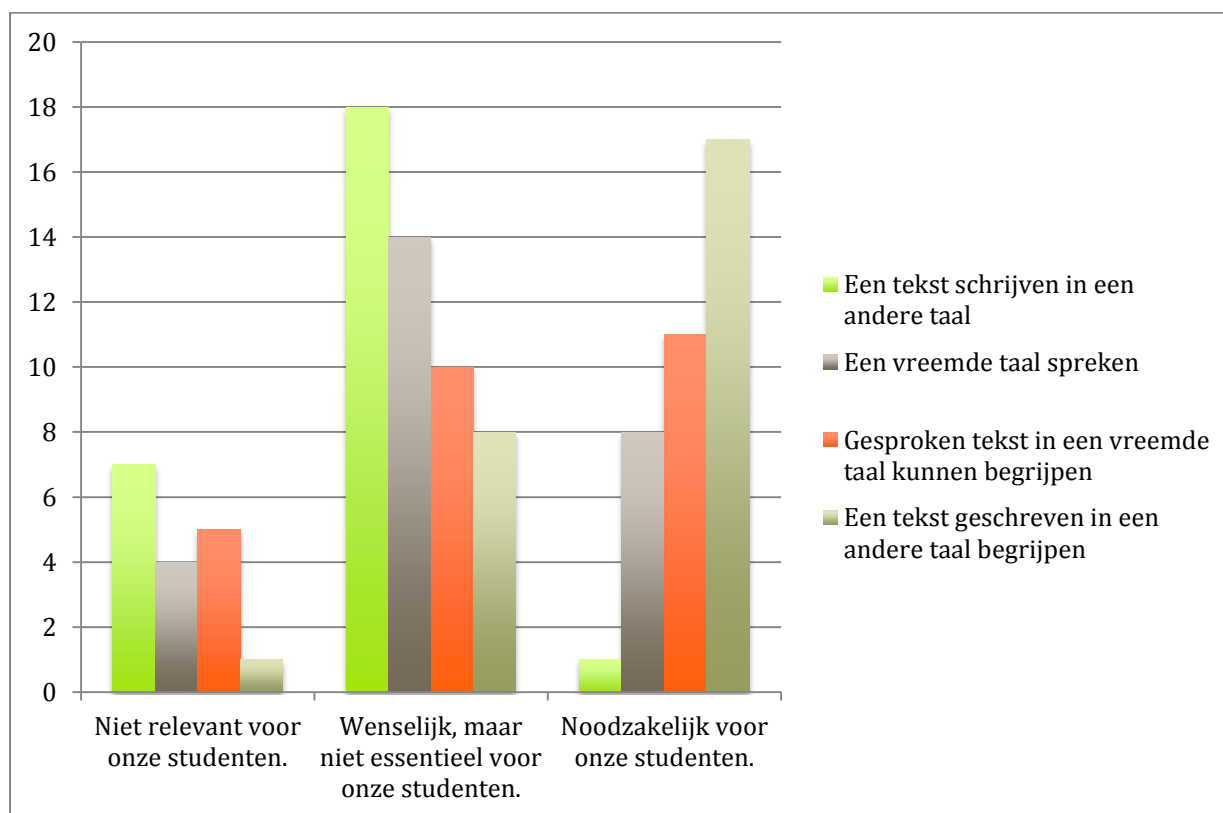
Leask, B. (2012). *Internationalisation of the curriculum (IoC) in action. A guide*. University of South-Australia & the Australian Government, Office of Learning and Teaching. Online: [http://www.ioc.net.au/main/file.php/2/V2 Internationalisation of curriculum 6pg Brochure Final.pdf](http://www.ioc.net.au/main/file.php/2/V2%20Internationalisation%20of%20curriculum%206pg%20Brochure%20Final.pdf)

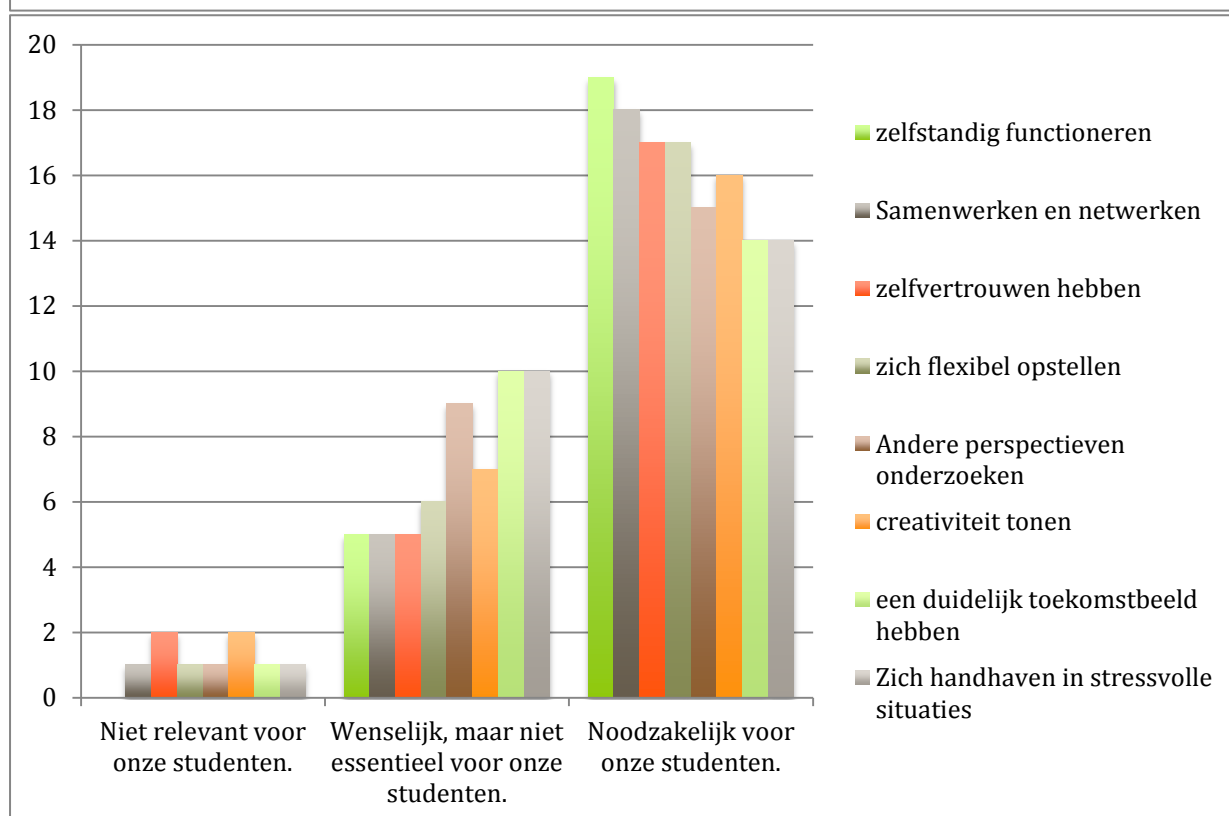
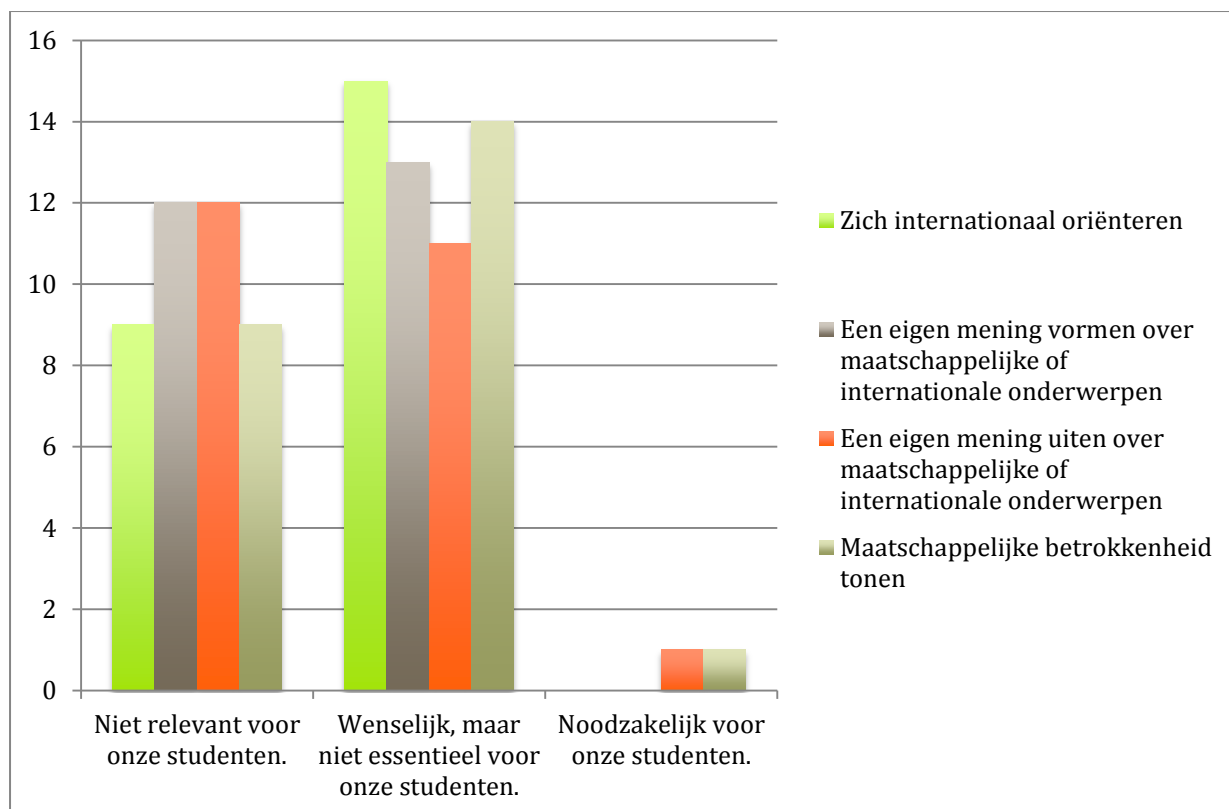
Nuffic. (2013). *Formulating International Learning Outcomes (FIL): Summary of Expert Seminar* Nuffic (26 and 28 March 2013, The Hague). Online: <http://www.nuffic.nl/en/expertise/quality-assurance-and-internationalisation/formulating-international-learning-outcomes>

www.internationalecompetenties.be (website van het ICOM-project)

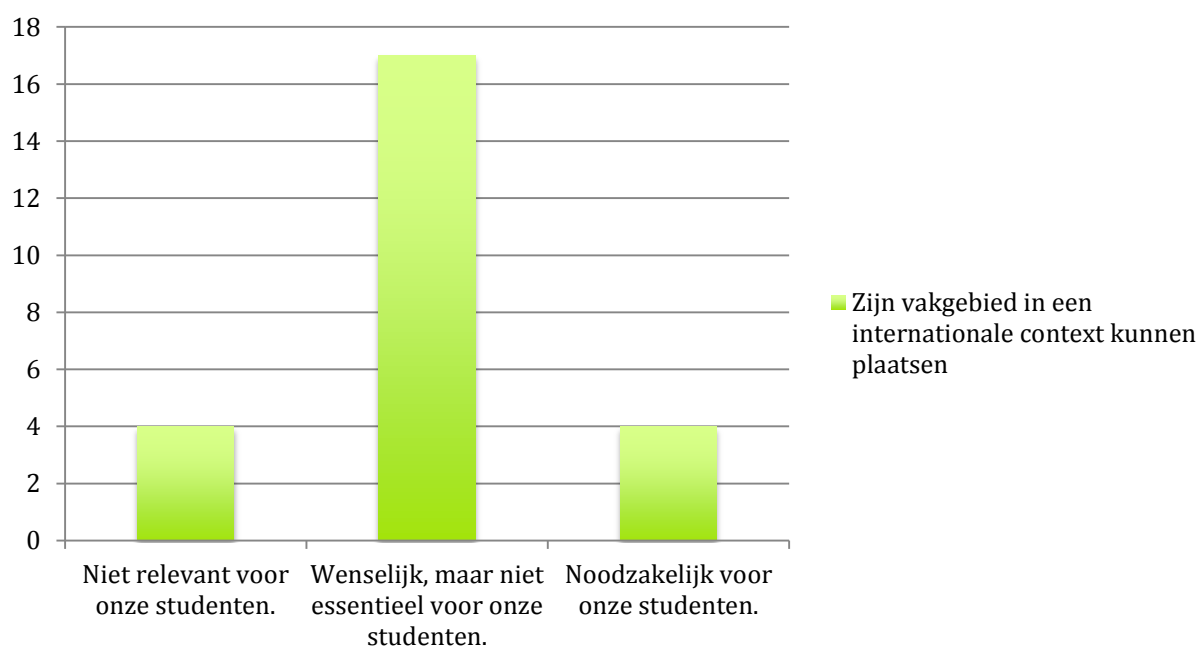
BIJLAGE 1: ANTWOORDEN VAN DE DOCENTEN PER COMPETENTIE.

Vindt u de ontwikkeling van deze competentie belangrijk voor studenten van uw opleiding, gezien hun latere werkveld?

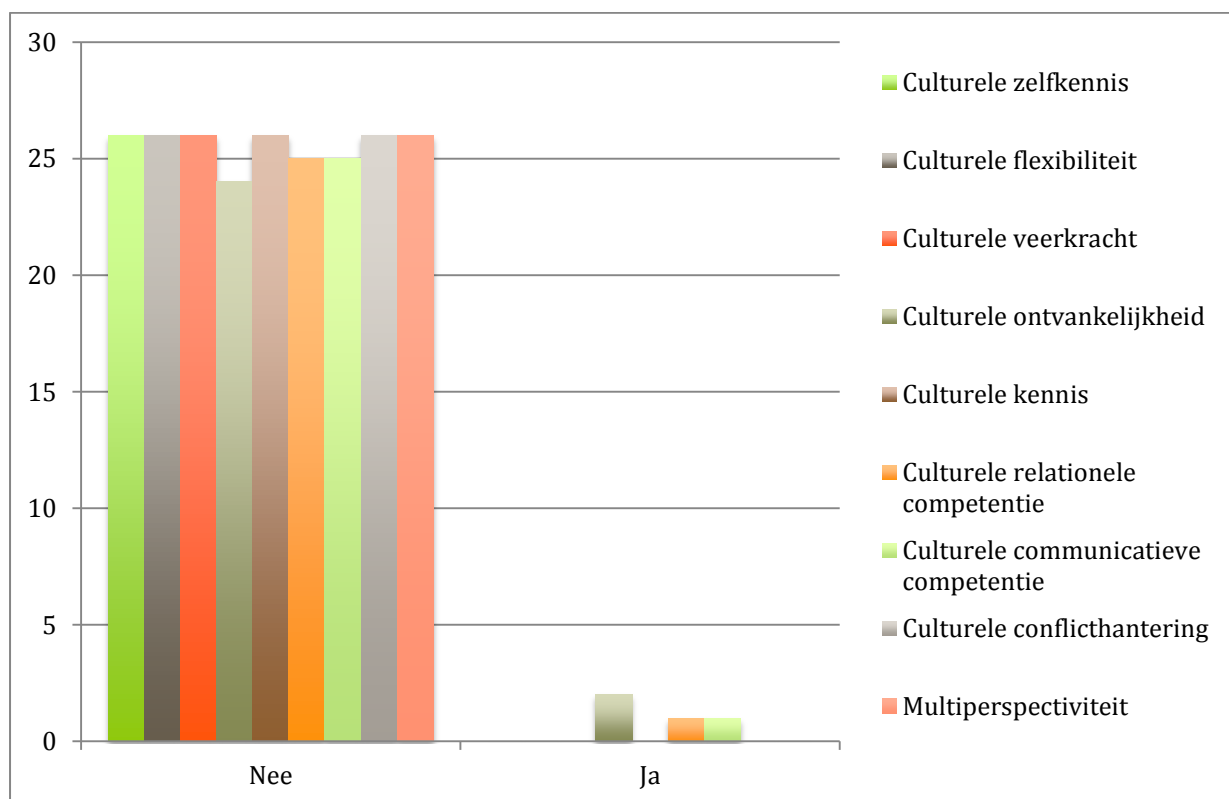
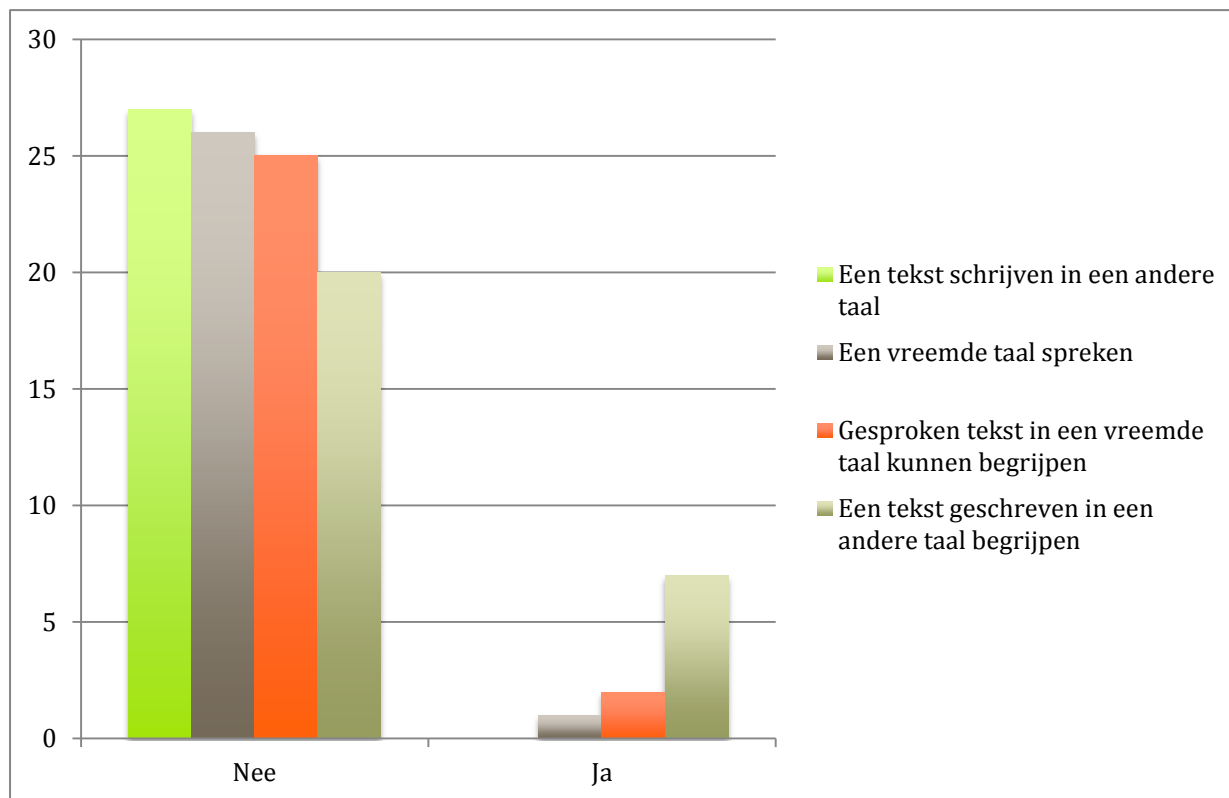

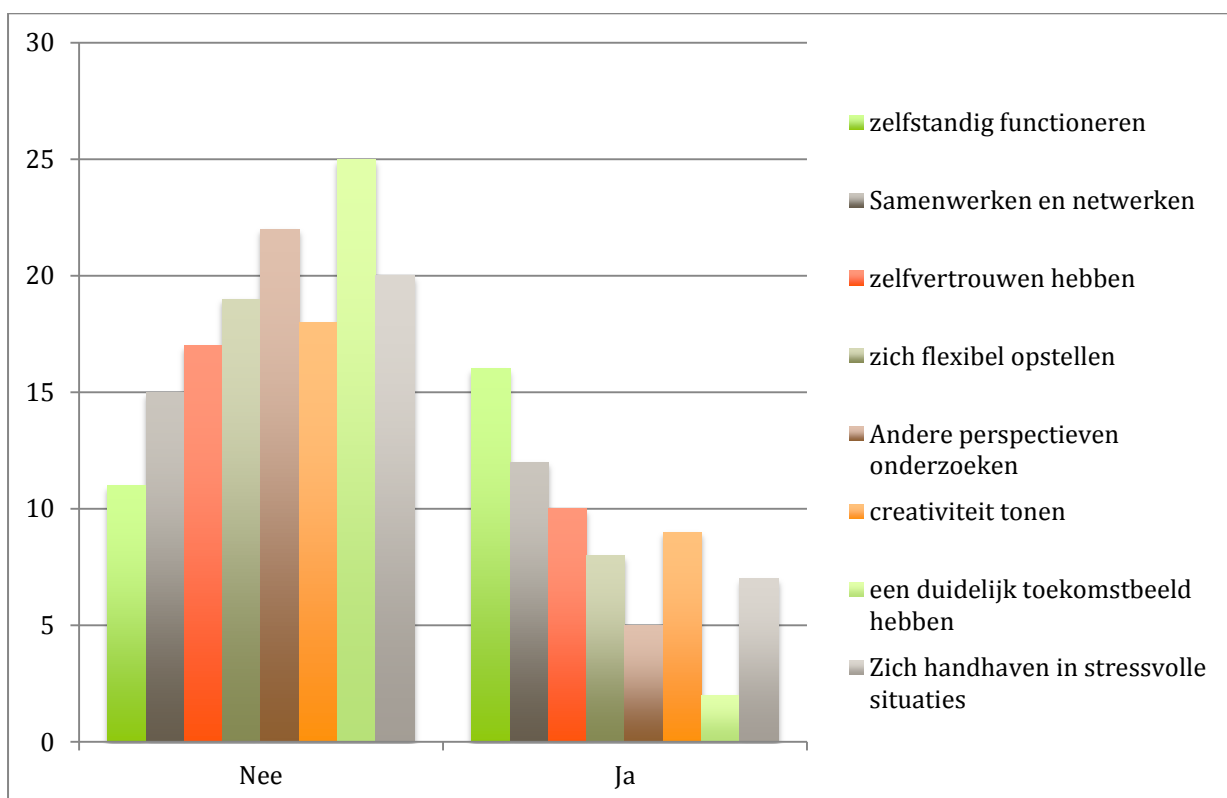
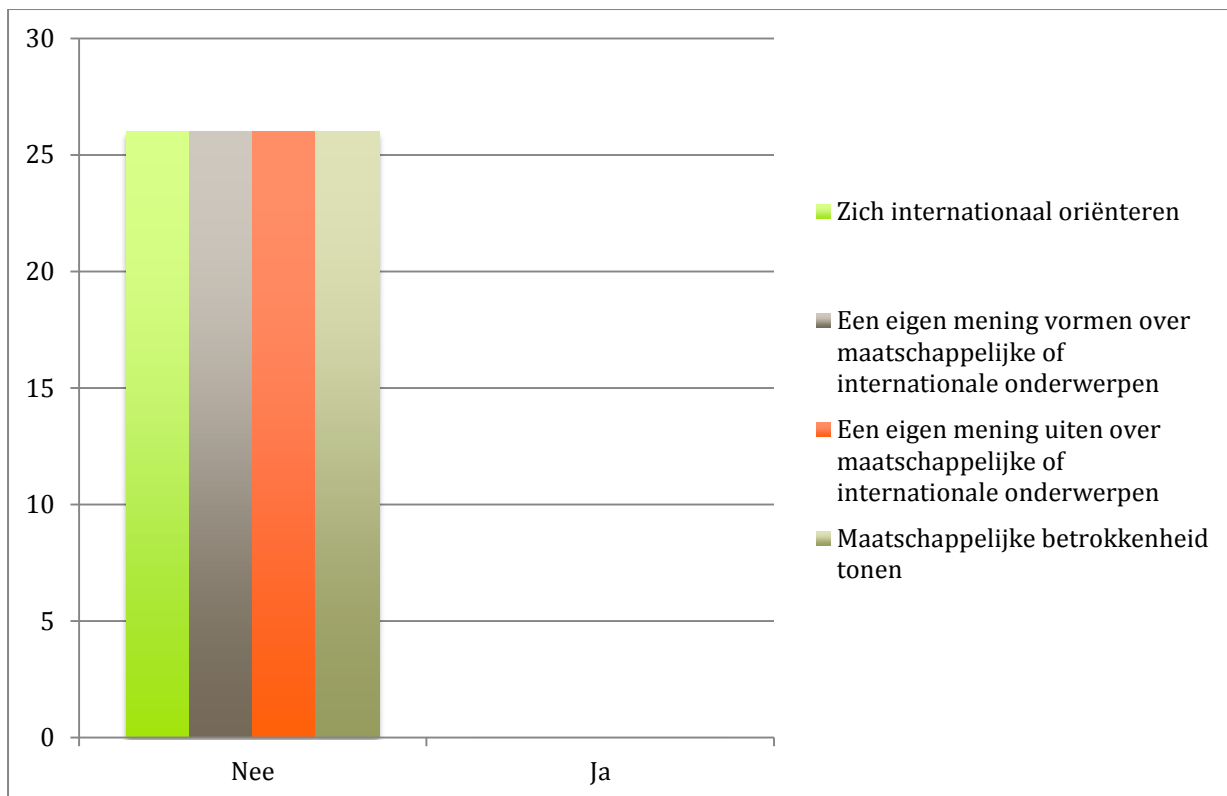

Zijn vakgebied in een internationale context kunnen plaatsen

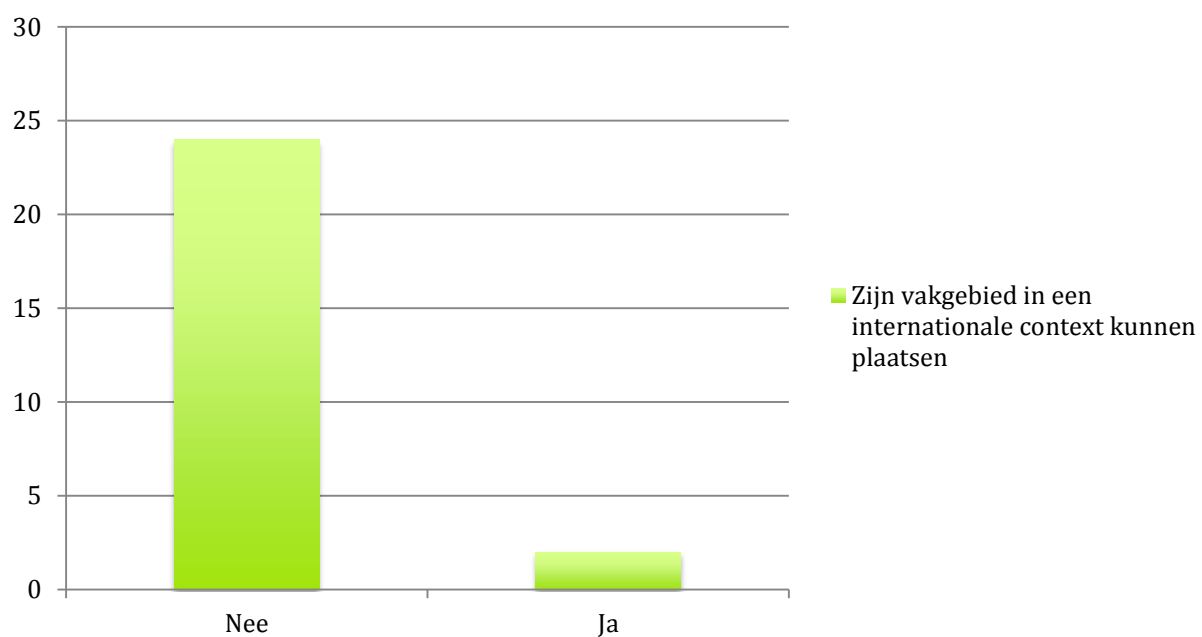

In het vak/de vakken die ik doceer is deze competentie een expliciet leerdoel.

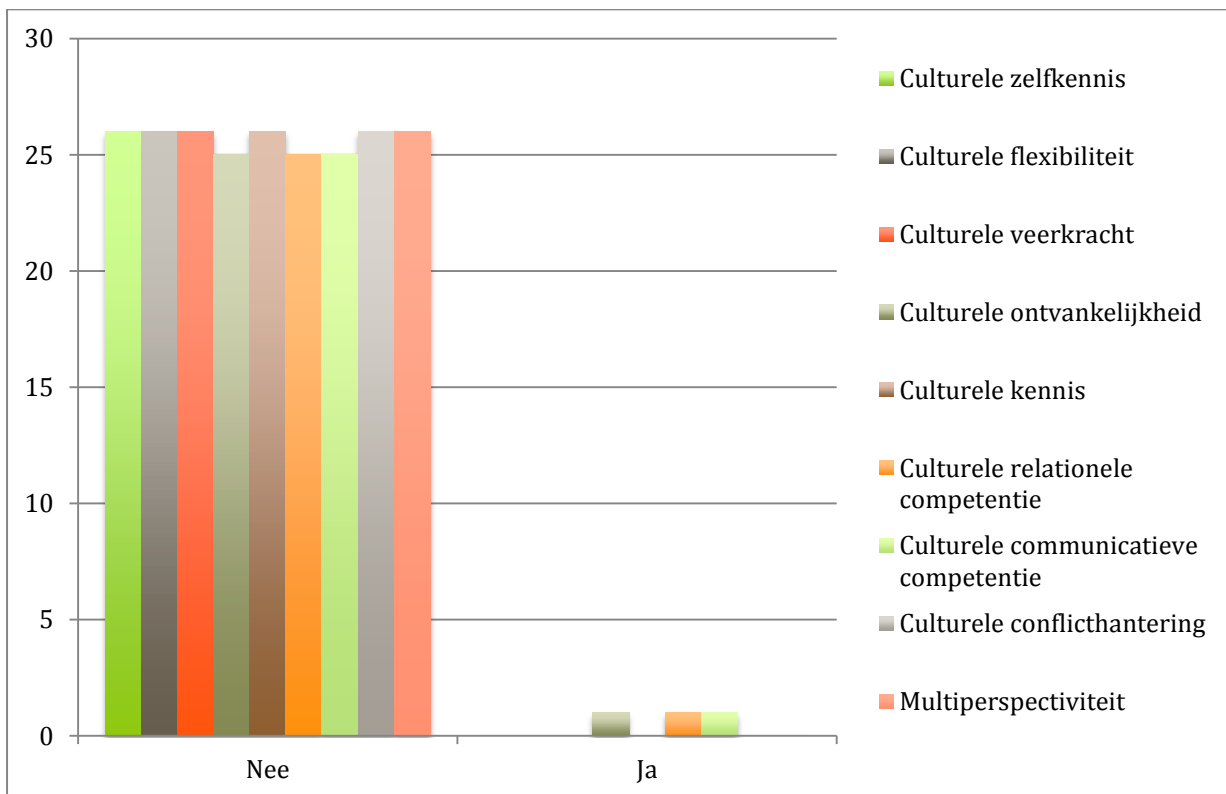
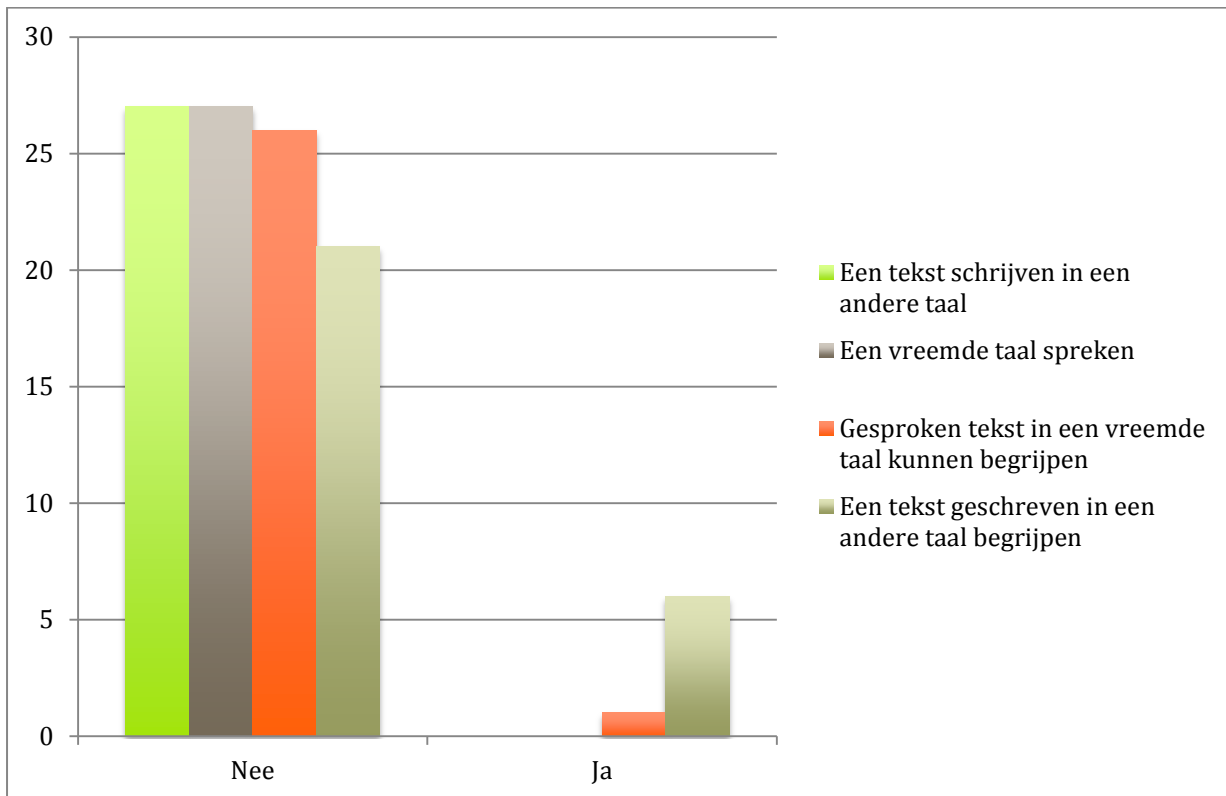

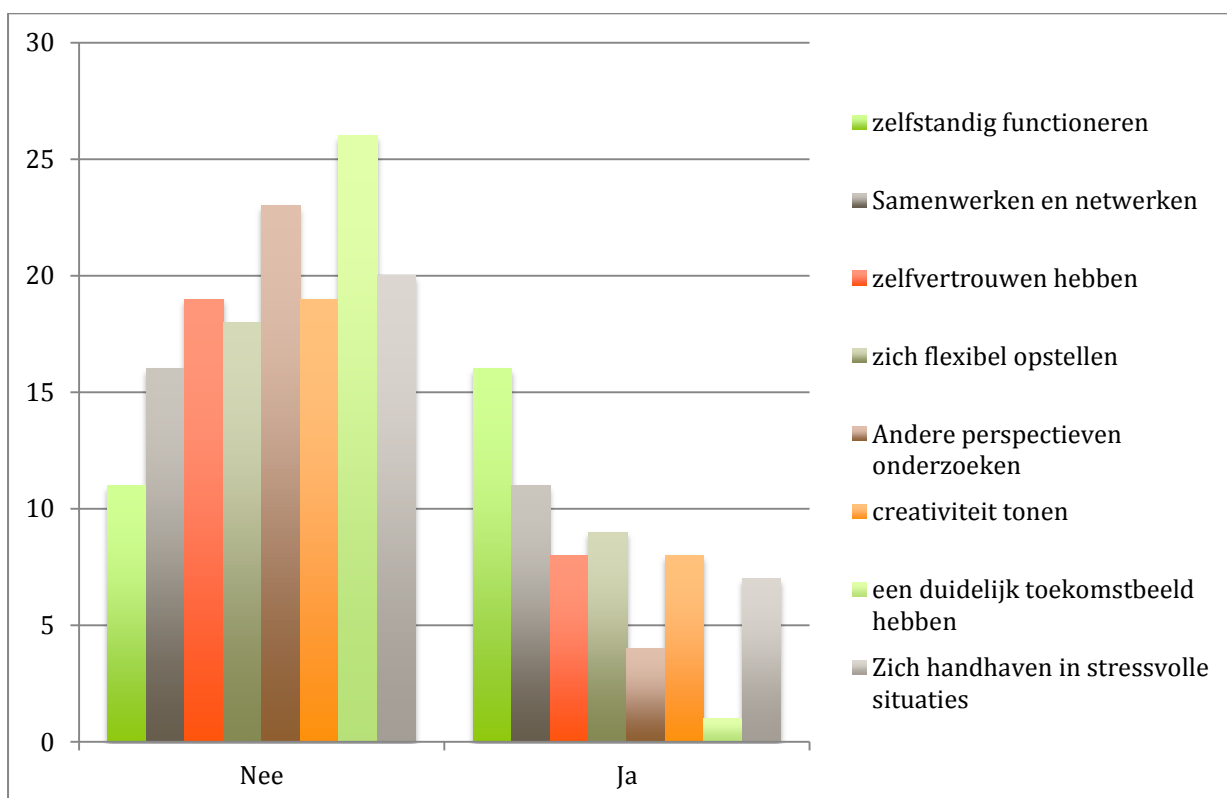
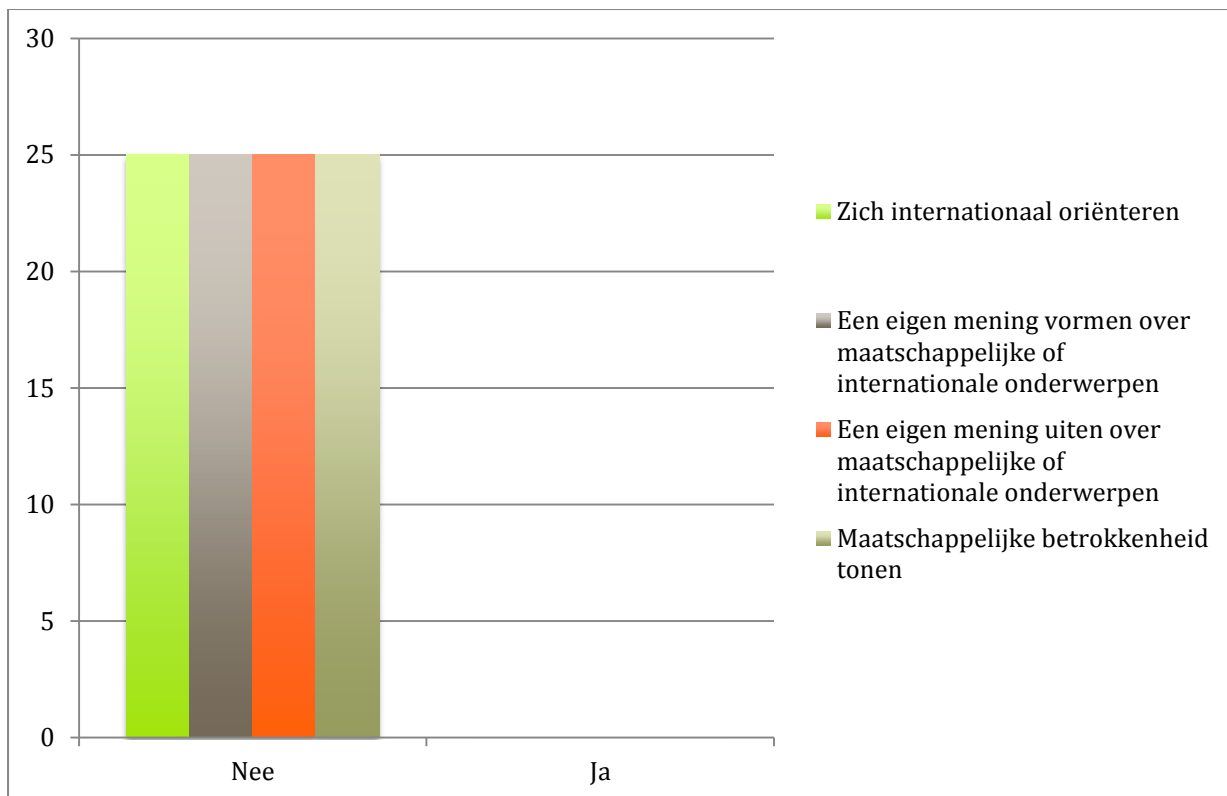

Zijn vakgebied in een internationale context kunnen plaatsen

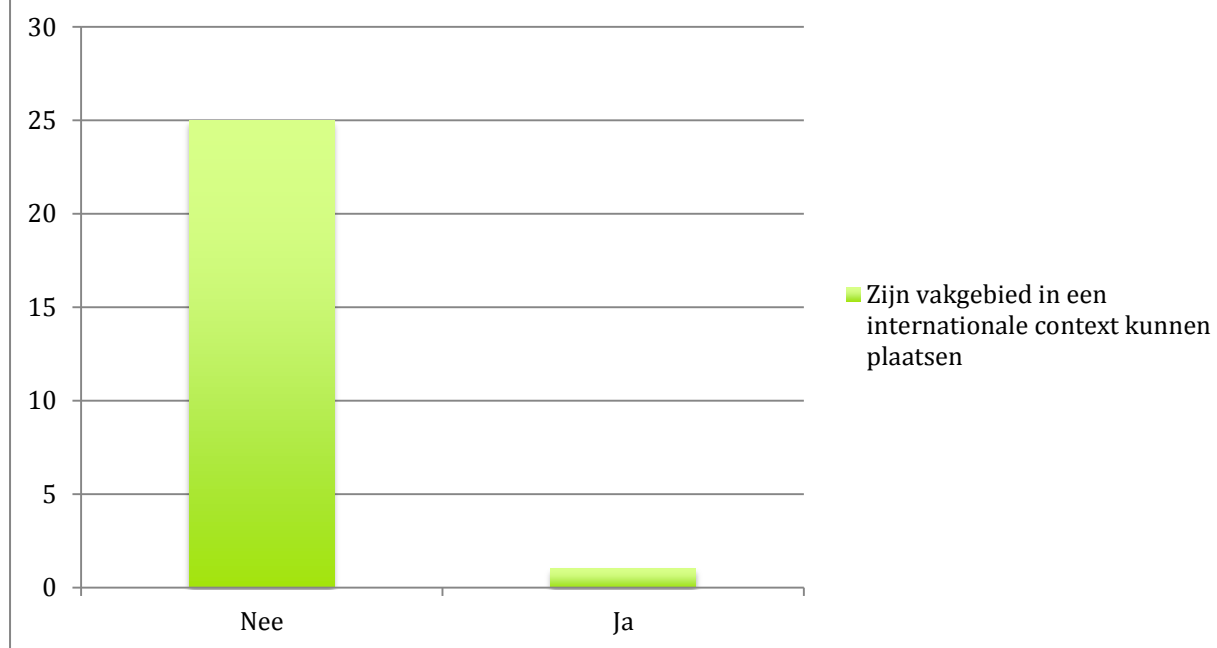

In het vak/de vakken die ik doceer wordt de ontwikkeling van deze competentie bij studenten geëvalueerd.

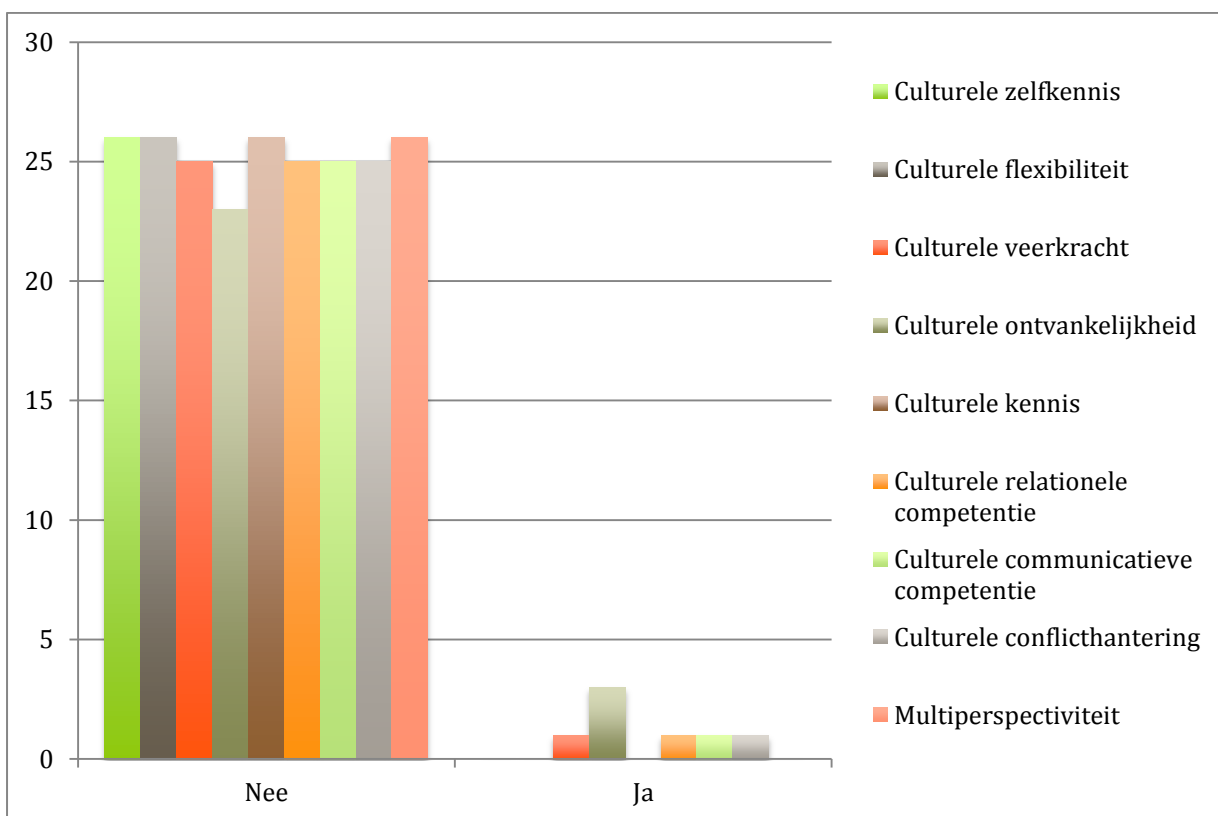
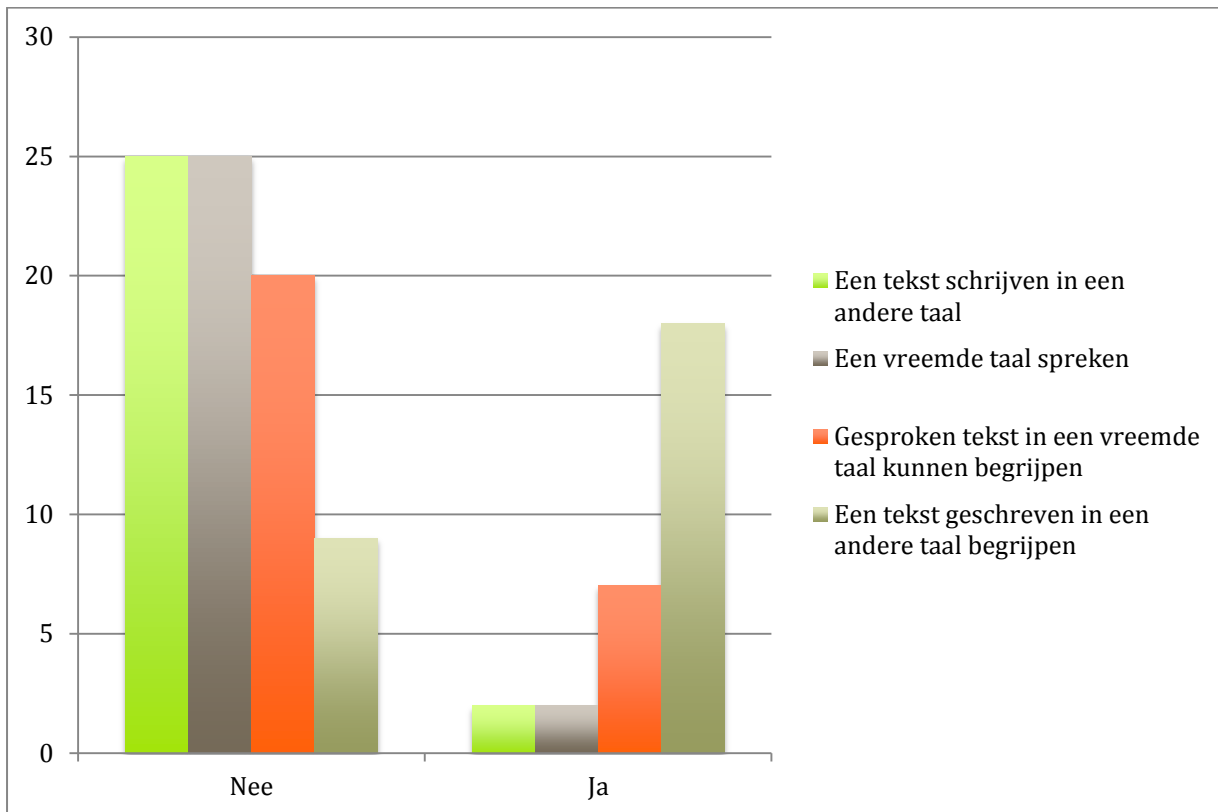

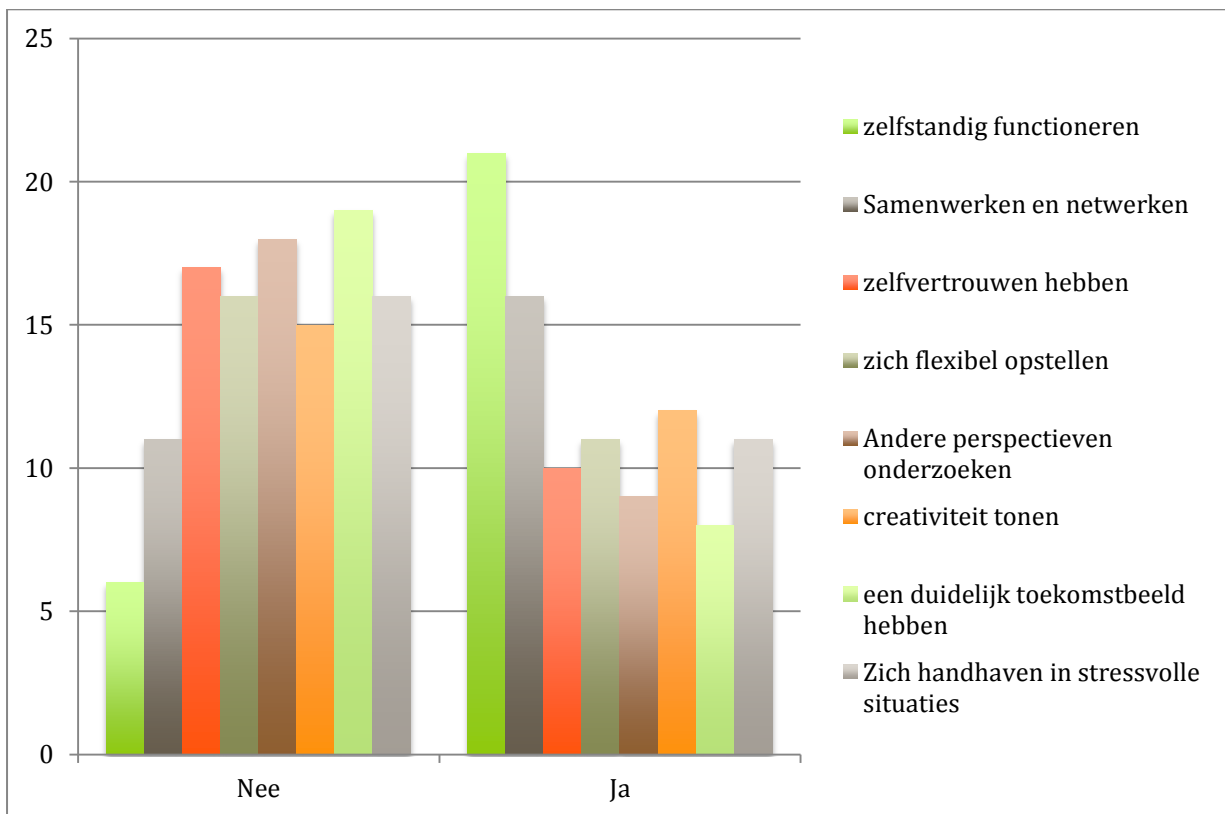
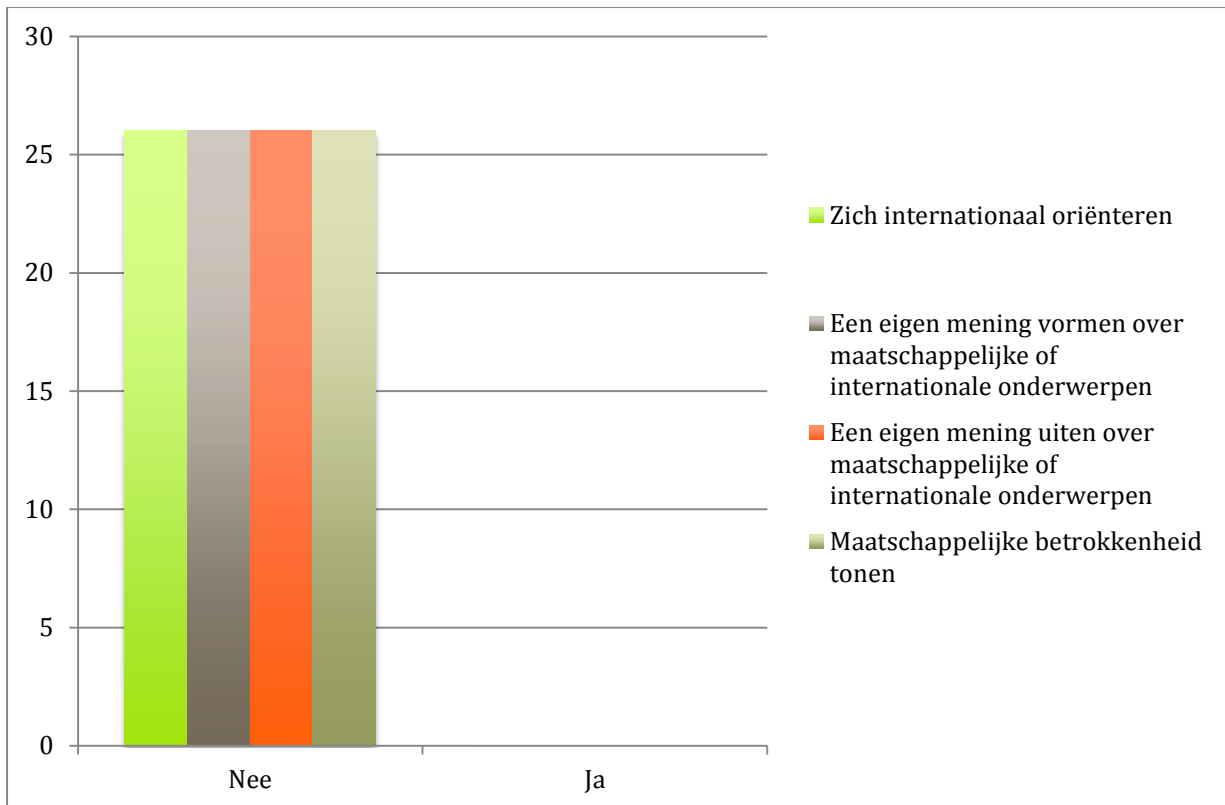

Zijn vakgebied in een internationale context kunnen plaatsen

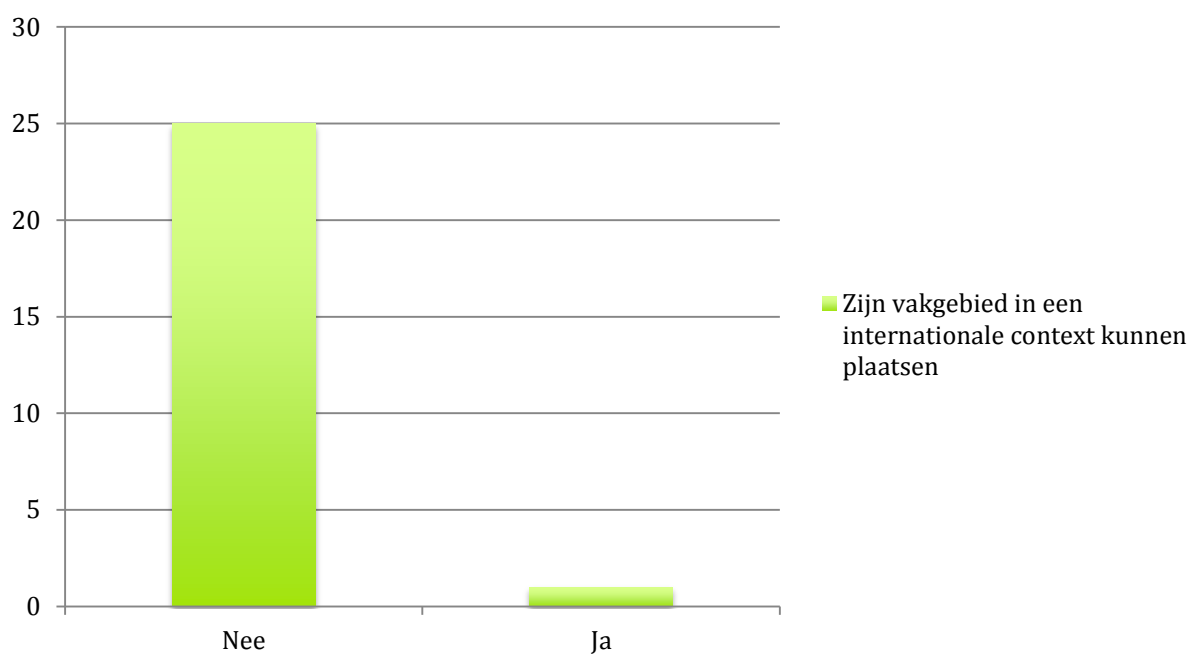

In het vak/de vakken die ik doceer, ondersteunen de werkvormen en leeractiviteiten de evolutie van studenten op deze competentie.

Zijn vakgebied in een internationale context kunnen plaatsen

Domein	Naam ICOM (werkwoord)	Omschrijving
Algemeen	Internationale competenties	Generieke competenties die vereist zijn om in een geïnternationaliseerde werkcontext in de 21 ^e eeuw te kunnen functioneren.
Taalvaardigheid	Een tekst schrijven in een andere taal	De student drukt zich schriftelijk in minstens één andere taal dan zijn moedertaal uit, op zo'n wijze dat hij een duidelijke, gedetailleerde tekst kan produceren over een breed scala van onderwerpen gerelateerd aan zijn studiegebied.
	Een vreemde taal spreken	De student drukt zich mondeling in minstens één andere taal dan zijn moedertaal uit, op zo'n wijze dat hij in werkgerelateerde contexten gedetailleerde beschrijvingen kan presenteren over een breed scala van onderwerpen, en dat deelnemen aan een vloeiend en spontaan gesprek met moedertaalsprekers redelijk mogelijk is.
	Gesproken tekst in een vreemde taal kunnen begrijpen	De student begrijpt een langer betoog en lezingen, gesproken in minstens één andere taal dan zijn moedertaal en gerelateerd aan zijn studiegebied, en kan er de belangrijkste gedachtegangen van weergeven.
	Een tekst geschreven in een andere taal begrijpen	De student begrijpt teksten geschreven in minstens één andere taal dan zijn moedertaal en gerelateerd aan zijn studiegebied en kan er de belangrijkste gedachtegangen van weer te geven.

Interculturele competentie	Algemene definitie	"The ability to communicate effectively and appropriately in intercultural situations based on one's intercultural knowledge, skills and attitudes" (Deardorff, 2006). "Interculturele competentie is het gepast en effectief beheren van interactie tussen mensen die, in zekere mate, verschillende of uiteenlopende affectieve, cognitieve of gedragsmatige oriëntaties op de wereld vertegenwoordigen." (Spitzberg, 1989)
	Culturele zelfkennis	De student heeft kennis van zijn eigen referentiekader en eigen wereldbeeld, en kan dit relateren aan andere zienswijzen.
	Culturele flexibiliteit	De student past indien nodig zijn gedrag en communicatiestijl aan in interculturele situaties, en verkent gedragsalternatieven.
	Culturele veerkracht	De student gaat op constructieve wijze om met de moeilijkheden en de negatieve gevoelens die met interculturele ontmoetingen gepaard kunnen gaan.
	Culturele ontvankelijkheid	De student luistert naar de visie en de deskundigheid van de ander en aanvaardt tevens de relativiteit van de eigen visie en ideeën.
	Culturele kennis	De student verwerft kennis over andere culturen en wendt deze kennis in een aangepaste manier aan met respect voor de uniciteit van iedere individuele persoon.

	Culturele relationele competentie	In interculturele situaties bouwt de student een werkrelatie op met collega's, cliënten en andere stakeholders en draagt bij aan een sfeer van vertrouwen.
	Culturele communicatieve competentie	De student onderzoekt de specifieke kenmerken van zijn eigen communicatiestijl, remedieert deze indien nodig en verkent de communicatiestijl van de ander.
	Culturele conflicthantering	De student beschouwt interculturele conflicten als leerkansen en is zich bewust van de eigen conflicthanteringsstijl.
	Multiperspectiviteit	De student benadert en begrijpt een situatie, vraagstuk of probleem vanuit meerdere culturele invalshoeken.
Global engagement	Zich internationaal oriënteren	De student kan lokale gebeurtenissen en handelwijzen plaatsen in een internationale context door de internationale consequenties van lokale gebeurtenissen en de invloed van een internationale of Europese context op deze lokale situaties aan te geven.
	Een eigen mening vormen over maatschappelijke of internationale onderwerpen	De student vormt een gefundeerde mening over internationale maatschappelijke en/of politieke vraagstukken.
	Een eigen mening uiten over maatschappelijke of internationale onderwerpen	De student formuleert en communiceert zijn mening over internationale maatschappelijke en/of politieke vraagstukken op een duidelijke en overtuigende manier.

	Maatschappelijke betrokkenheid tonen	De student ziet in hoe hij persoonlijk op een positieve manier kan bijdragen aan de maatschappij en de oplossing van internationale vraagstukken, en handelt daarnaar (hetzij individueel, hetzij in het kader van een maatschappelijk betrokken organisatie).
		Tuning: "Ability to act with social responsibility and civic awareness"
Persoonlijke groei	Zelfstandig functioneren	De student voert op zijn werk en/of stage op een zelfstandige manier zijn taken uit
	Samenwerken en netwerken	De student legt in werkgerelateerde settings gemakkelijk contact met collega's, cliënten en andere stakeholders, kan duidelijk communiceren en functioneert in teamverband.
	Zelfvertrouwen hebben	De student durft verantwoordelijkheid te dragen en gaat uitdagingen op zijn werk of stage aan op basis van een realistisch inzicht in het eigen kunnen
	Zich flexibel opstellen	De student wijkt indien nodig af van zijn planning en speelt in op onverwachte gebeurtenissen
	Andere perspectieven onderzoeken	De student staat open voor alternatieve ideeën en meningen, onderzoekt deze en weegt de waarde van deze perspectieven af.
	Creativiteit tonen	De student bedenkt innovatieve oplossingen voor problemen die zich tijdens het werk of de stage stellen

	Een duidelijk toekomstbeeld hebben	De student heeft een duidelijk beeld van toekomstige studie- of werkkeuzes op basis van een realistisch inzicht in eigen mogelijkheden en interesses
	Zich handhaven in stressvolle situaties	In stressvolle werkgerelateerde situaties heeft de student voldoende draagkracht en copingsvaardigheden om ofwel zijn professioneel handelen te handhaven ofwel gepaste ondersteuning te zoeken.
Internationale vakkennis	Zijn vakgebied in een internationale context kunnen plaatsen	De student situeert zijn vakgebied in een internationale context, ziet de cultuurgebondenheid van zijn discipline, heeft kennis van de beroepsuitoefening in andere landen, en is op de hoogte van internationale organisaties die relevant zijn binnen zijn vakgebied.
		Tuning: Ability to work in an international context

